

ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3

*Д. В. Венгрин, студентка,
К. Ю. Сегіда, к. геогр. н., доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

ТИПІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Поширення урбанізаційних процесів в світі та в Україні обумовлює актуальність відповідних досліджень. Просторова впорядкованість і організація урбанізаційних форм змінюються в часі, обумовлюють особливості регіональних умов життя, його рівня та якості. При загальній тенденції збільшення рівня урбанізації в Україні та його значення, існує суттєва диференціація в розрізі областей. Метою даної статті є виконання типізації регіональних урбанізаційних процесів в Україні на основі встановлених їх часових та структурних особливостей. Виконано групування областей України за динамікою рівня урбанізації та чисельності міського населення (виокремлено шість груп областей), за показником реальної урбанізації та його динамікою (виокремлено сім груп областей), за показниками реальної урбанізації та рівня урбанізації (виокремлено шість груп областей), за особливостями міського розселення та його відповідності правилу «ранг – розмір» (виокремлено три групи і п'ять підгруп). Визначено структурні (особливості обласних систем розселення за правилом Циффа-Медведкова, рівень реальної урбанізації) та часові особливості (динаміка рівня урбанізації та реальної урбанізації, чисельності міського населення), що дало змогу виконати типізацію регіональних урбанізаційних процесів в Україні та виділити сім їх типів.

Ключові слова: урбанізація, урбанізаційні процеси, регіональні урбанізаційні процеси, реальна урбанізація, рівень урбанізації, система розселення, правило Циффа-Медведкова, типізація, населення, Україна.

Д. В. Венгрин, Е. Ю. Сегіда. ТИПИЗАЦИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ УРБАНИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ. Интенсификация урбанизационных процессов в мире и в Украине обуславливает актуальность соответствующих исследований. Пространственная упорядоченность и организация урбанизационных форм меняются во времени, обуславливают особенности региональных условий жизни, его уровня и качества. При общей тенденции увеличения уровня урбанизации в Украине, существует его существенная дифференциация в разрезе областей. Целью данной статьи является выполнение типизации региональных урбанизационных процессов в Украине на основе установленных временных и структурных особенностей. Выполнено группирование областей Украины по динамике уровня урбанизации и численности городского населения (выделено шесть групп областей), по показателю реальной урбанизации и его динамики (выделено семь групп областей), по показателям реальной урбанизации и уровня урбанизации (выделено шесть групп областей), по особенностям городского расселения и соответствия правилу «ранг-размер» (выделено три группы и пять подгрупп). Определены структурные (особенности обласных систем расселения по правилу Циффа-Медведкова, уровень реальной урбанизации) и временные особенности (динамика уровня урбанизации и реальной урбанизации, численности городского населения), что позволило выполнить типизацию региональных урбанизационных процессов в Украине и выделить семь их типов.

Ключевые слова: урбанизация, урбанизационные процессы, региональные урбанизационные процессы, реальная урбанизация, уровень урбанизации, система расселения, правило Циффа-Медведкова, типизация, население, Украина.

Постановка проблеми та аналіз попередніх досліджень. У сучасному динамічному світі поширюються тенденції до збільшення чисельності населення міст та зростання рівня урбанізації. Урбанізація – багатоаспектний суспільно-просторовий процес підвищення ролі міст в житті суспільства, концентрації населення у міських поселеннях, поширення міського способу життя. Як і будь-який інший суспільно-просторовий процес, він характеризується стадійністю та циклічністю розвитку; просторова впорядкованість і організація урбанізаційних форм змінюються в часі, отже, потребують відповідних досліджень, чим і пояснюється цікавість науковців до урбаністичної тематики в Україні [4, 7, 8, 10, 14, 15] та світі. Детальний аналіз урбаністичних досліджень в Україні [6] свідчить про повноту, значні наукові й практичні результати українських учених-географів. Україна є високоурбанізованою країною, проте спостерігаються значні внутрішньорегіональні відмінності урбаністичних про-

цесів, які потребують досліджень та мають бути враховані при розробці заходів регіональної політики. У попередніх дослідженнях нами було розглянуто особливості ієрархічної структури міст в системі розселення областей України, різні аспекти урбанізації в Україні та окремих областях. **Метою** даної статті є виконання типізації регіональних урбанізаційних процесів в Україні на основі встановлених їх часових та структурних особливостей. Через брак даних ми не розглядаємо АР Крим, Донецьку та Луганську області.

Виклад основного матеріалу. Рівень урбанізації визначається часткою міського населення певної території. Найвищий рівень урбанізації у східних індустріальних областях як Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, нижче середнього показника – у західних областях України (рис. 1). Міський спосіб життя стає більш привабливим порівняно із сільським, що стимулює міграції до міст із сільської місцевості, як наслідок,

відбувається швидке зростання міст, чисельності та частки міського населення (міське населення зростає швидше, ніж сільське, проте сільське населення також продовжує зростати) яскравим прикладом є Закарпатська область. Черкаській, Вінницькій, Житомирській, Хмельницькій, Волинській областям характерне «насичення» міст (передусім внаслідок приросту за рахунок мігрантів із сільської місцевості), що зумовлює формування навколо найбільших з них приміських зон, появу міських агломерацій. При цьому голо-

вні міста зростають швидше, ніж передмістя, а сільське населення в результаті значного міграційного відтоку починає скорочуватись. Для Київської, Полтавської, Чернігівської, Кіровоградської, Львівської, Херсонської, Миколаївської, Одеської областей характерний розвиток процесів субурбанізації (більш швидкий порівняно з головними містами розвиток приміської зони, що стає міграційно привабливою для міських жителів); скорочення чисельності сільського населення.

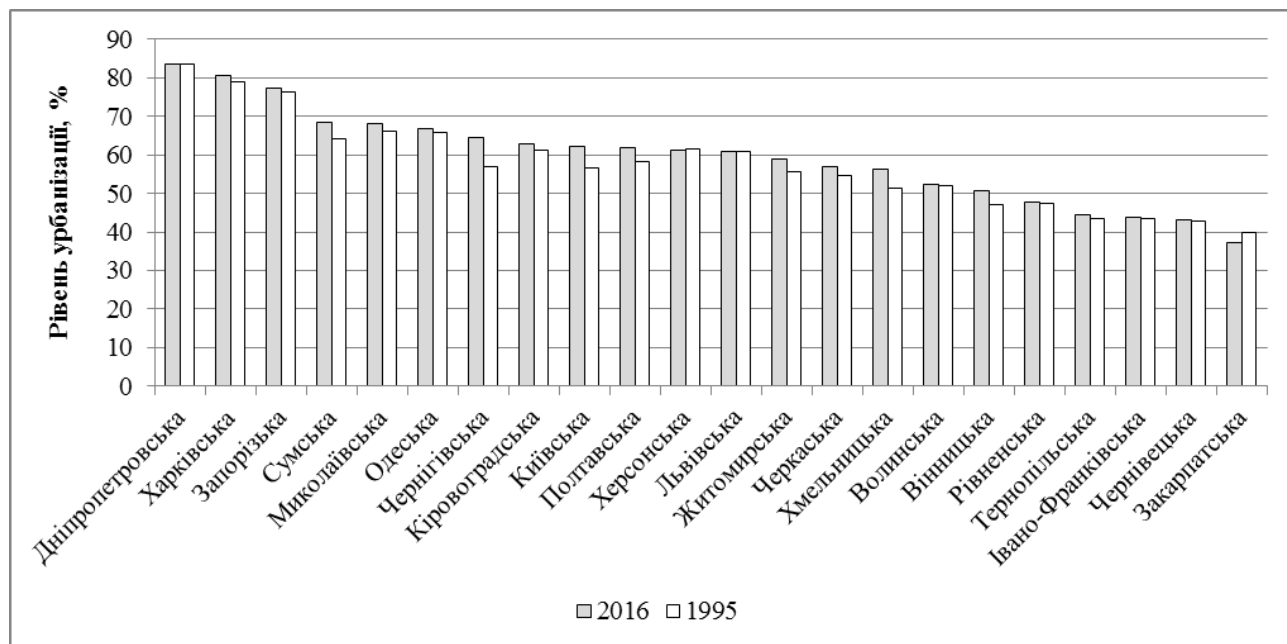

Рис. 1. Розподіл регіонів України за рівнем урбанізації на 2016 рік та порівняння із 1995 роком (побудовано за даними [9])

На тлі загальної тенденції збільшення рівня урбанізації, є регіони, де цей показник зменшуються. До того ж, характерною рисою урбанізації в Україні є збільшення рівня при зменшенні чисельності населення, в тому числі й міського [2,

3, 13]. Дослідивши співвідношення кількості міського населення до загальної чисельності населення та їх узагальнену динаміку за 20 років у областях України можна виділити наступні групи розвитку урбанізації (таблиця 1).

Таблиця 1

Групування областей України за динамікою рівня урбанізації та чисельності міського населення (побудовано за даними [9])

Рівень урбанізації	Збільшується	Стабільний	Зменшується
Міське населення			
Збільшується	Київська, Волинська, Івано-Франківська області		
Стабільне	Херсонська, Львівська, Черкаська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Харківська області	Закарпатська область	
Зменшується	Житомирська, Миколаївська, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Чернігівська, Сумська, Полтавська області		Рівненська, Одеська області

Зменшення та чисельності міського населення та його частки (рівня урбанізації) відзначається у Рівненській та Одеській областях; майже без змін залишається чисельність населення та його частка у Закарпатській області. В інших областях спостерігається збільшення рівня урбанізації, а лише у Київській, Волинській, Івано-Франківській областях цей процес супроводжується і зростанням чисельності міського населення. У Житомирській, Миколаївській, Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Полтавській, Чернігівській та Сумській областях чисельність міського населення скорочується.

Урбанізація – це динамічний процес, який характеризується, насамперед, високими темпами зростання кількості і частки міського населення. Інша справа – урбанізованість. Цим поняттям описується досягнений на сьогоднішній день рівень урбаністичного розвитку, який може бути оцінений за великим переліком показників, що охоплюють як міське, так і сільське населення, поселенську мережу. Г. Гольц ввів поняття

реальної урбанізації, яку він рекомендував обчислювати як середню геометричну наступних показників (1):

$$I_{\text{реал.урб.}} = \sqrt[4]{X_1 * X_2 * X_3 * X_4} \quad (1),$$

де x_1 – частка міського населення в населенні регіону;

x_2 – частка міських поселень у загальній кількості поселень;

x_3 – частка міст з населенням більше 100 тис. у міському населенні;

x_4 – частка міст у загальній кількості міських поселень.

Реальну та офіційну урбанізацію необхідно розглядати разом, для того щоб побачити відмінність між цими показниками (рис. 2). Найвищий рівень реальної урбанізації, як і рівня урбанізації, у Дніпропетровській області, найнижчий – у Харківській, яка за рівнем урбанізації є одним із лідерів.

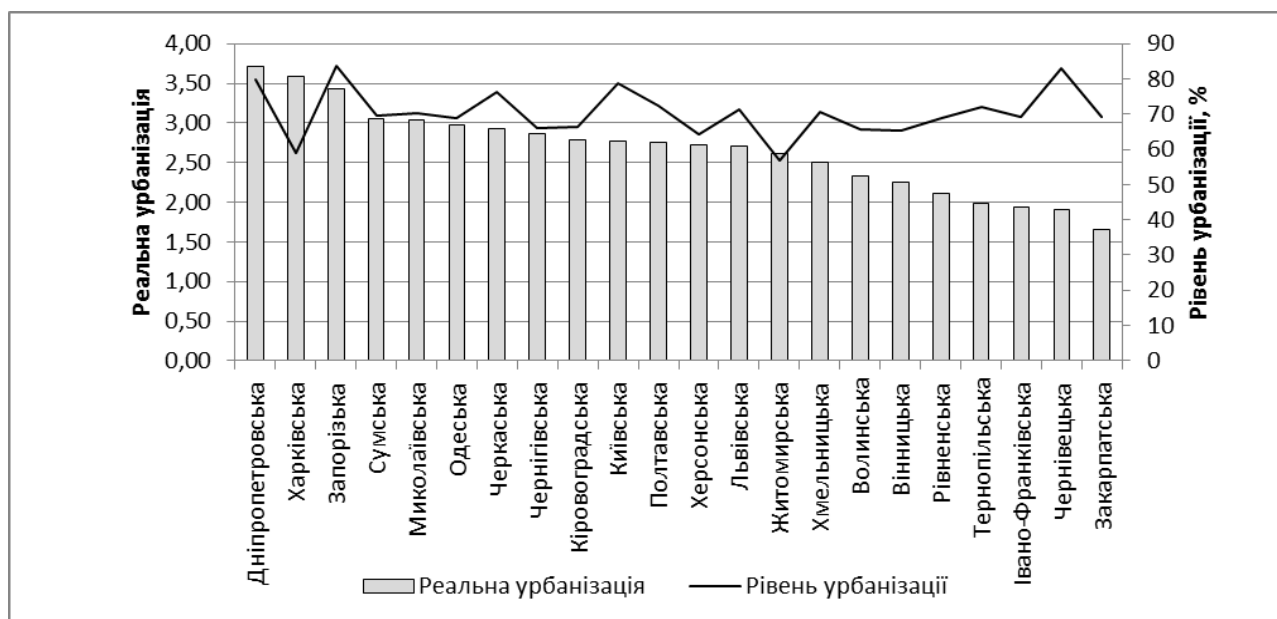

Рис. 2. Розподіл областей України за рівнем реальної урбанізації на 2016 рік (обчислено і побудовано за даними [9])

Найвищий показник реальної урбанізації із тенденцією до збільшення у Чернівецькій та Запорізькій областях, у Дніпропетровській області високий показник характеризується тенденцією до зменшення (таблиця 2). Найнижчі показники із тенденцією за зменшення у Харківській та Житомирській областях, що свідчить про загострення внутрішньорегіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку.

У Дніпропетровській та Запорізькій областях високі показники як реальної урбанізації, так і її рівня (таблиця 3), у Чернівецькій області низький рівень урбанізації при високому показнику

реальної урбанізації, що пояснюється поселенською структурою. Як бачимо, чим більше міських поселень на території (чим густішим є їх розташування), тим меншою є відстань між ними, відповідно, вища доступність до соціальних послуг тощо. Переважання в системі розселення одного міста, де сконцентрована основна частина міського населення, є негативним чинником розвитку системи в цілому, тому що єдине велике місто з домінуючою роллю є причиною консервації «центр – периферійної» моделі просторового розвитку регіону.

Таблиця 2

Групування областей України за показником реальної урбанізації та його динамікою (побудовано за даними [9])

Тенденція зміни реал. урб. / Індекс реал. урбанізації	Збільшується	Стабільна	Зменшується
більше 3,5	Чернівецька, Запорізька		Дніпропетровська
3 – 3,5	Рівненська, Івано-Франківська, Закарпатська, Хмельницька, Львівська, Тернопільська, Полтавська, Черкаська, Київська	Одеська, Миколаївська, Сумська	
менше 3	Кіровоградська, Волинська, Вінницька, Херсонська	Чернігівська	Харківська, Житомирська

Таблиця 3

Групування областей України за показниками реальної урбанізації та рівня урбанізації (побудовано авторами)

Рівень урбанізації / Реал. урбанізація	Більше 70%	69-50%	Менше 49%
Більше 3,5	Дніпропетровська, Запорізька області		Чернівецька область
3-3,5		Львівська, Черкаська, Хмельницька, Миколаївська, Київська, Сумська, Полтавська, Одеська, Черкаська області	Тернопільська, Рівненська, Івано-Франківська, Закарпатська області
Менше 3	Харківська область	Чернігівська, Житомирська, Кіровоградська, Волинська, Херсонська, Вінницька області	

На нашу думку, доцільно проаналізувати систему міського населення та ієрархічну структуру міст, зокрема за правилом Зіпфа-Медведкова. Згідно гіпотези, для певних систем міст, які входять в єдину систему розселення (в даному дос-

лідженні – регіону), існує специфічна залежність між чисельністю населення міста та його порядковим номером (рангом) за ступенем зменшення чисельності населення в містах у виді рівняння.

$$N_j = N_1 * j^{(-a)} \quad (2)$$

де N_j – людність j -го міста,
 N_1 – людність 1-го за чисельністю населення міста системи;
 $j^{(-a)}$ – коефіцієнт контрастності, притаманний для певної системи міст.

$$N_j = K * N_1 * j^{(-a)} \quad (3)$$

де N_j – людність j -го міста,
 N_1 – людність 1-го за чисельністю населення міста системи;
 j – номер міста за ступенем зменшення людності;
 a – коефіцієнт міри контрастності в розмірах міста;
 K – «коефіцієнт першості» головного міста, який дорівнює відношенню C/N_1 , де C – людність головного міста (найважливішого ринкового центру країни або регіону), яка б теоретично повинна була бути при дотриманні тенденції розподілу людності міст згідно гіпотези Зіпфа

Ми дослідили міське розселення областей України за правилом «ранг-розмір» (таблиця 3). У відповідність до розділу сукупності міст області в порівнянні із «ідеальною» кривою Ципфа, області України можна умовно поділити на три

основні групи, система міського розселення яких є близькою до «ідеального» розподілу Ципфа, двоцентричною, моноцентричною [1, 11, 12].

Встановивши регіональні особливості урбанізаційних процесів в Україні ми виділили 7 ти-

пів за показниками офіційної та реальної урбанізації, а також системою міського розселення в регіонах (рис. 3).

Таблиця 3

Групування областей України за особливостями міського розселення та його відповідності правилу «ранг – розмір» [11]

Система міського розселення близька до ідеального розподілу Зіпфа	Система міського розселення є двоцентричною	Система міського розселення є моноцентричною		
		із наближенням до «ідеальної»: головне місто переважає над другим у 3-5 разів	моноцентрична: головне місто переважає над другим у 5-9 разів	різко моноцентрична: головне місто переважає над другим більш ніж у 10 разів
Дніпропетровська, Кіровоградська, Хмельницька області	Полтавська, Закарпатська області	Сумська, Чернігівська, Житомирська, Івано-Франківська, Волинська області	Тернопільська, Запорізька, Рівненська, Херсонська, Вінницька, Миколаївська області	Львівська, Одеська, Київська, Харківська, Чернівецька області

Рис. 3. Типізація регіональних урбанізаційних процесів в Україні, 2017 р. (складено за результатами дослідження)

Першому типу характерний високий рівень офіційної та реальної урбанізації. У ньому виділяємо два підтипи: I-а – система розселення близька до ідеального розподілу (Дніпропетровська

область), I-б – моноцентрична система розселення (Запорізька область). Харківська область належить до другого типу, район є високо урбанізованим із низьким рівнем реальної урбанізації.

Притаманна різко моноцентрична система розселення. До третього типу належить одна Київська область, для якої характерний середній рівень офіційної урбанізації та високий рівень реальної урбанізації. Система міського розселення різко моноцентрична.

Найчисленнішим є четвертий тип середньо-урбанізований з середнім рівнем реальної урбанізації. Він поділяється на чотири підтипи. До підтипу IV-а належить Хмельницька область з системою розселення близькою до ідеального розподілу. Полтавська область належить до підгрупи IV-б з двоцентричною системою розселення. Черкаська, Миколаївська, Сумська області характеризуються моноцентричною системою розселення і відносяться до підтипу IV-в. Львівська та Одеська область формують підтип IV-г з різко моноцентричною системою розселення.

П'ятий тип середньо урбанізований з низьким рівнем реальної урбанізації. У ньому виділяємо два підтипи: V-а – система розселення близька до ідеального розподілу (Кіровоградська область), V-б – моноцентрична система розселення (Волинська, Житомирська, Вінницька, Чернігівська області).

Низькоурбанізований із високим рівнем реальної урбанізації шостий тип. Йому характерна різко моноцентрична система розселення. Чернівецька область є саме такою.

Останній сьомий тип низько урбанізований з середнім рівнем реальної урбанізації, поділяється на два підтипи. Закарпатська область має двоцентричну систему міського розселення, VII-а. Івано-Франківська, Тернопільська та Рівненська області мають моноцентричну систему розселення і належать по підгрупі VII-б.

Висновки. Зростання та розвиток міських поселень, питомої ваги міського населення, поширення міського способу життя характерні риси сучасних урбанізаційних процесів. Для виконання типізації регіональних урбанізаційних процесів в Україні було досліджено чисельність та частку міського населення в областях України, розглянуто мережу міських поселень; визначено часові особливості зміни цих показників за 20 років. В результаті виділено сім типів та тринадцять підтипів регіональних урбанізаційних процесів в Україні. Отримані результати можуть бути використані при розробці заходів регіональної політики, спрямованої на зменшення територіальних диспропорцій у рівні та якості життя населення, особливо в умовах реформи адміністративно-територіального устрою нашої держави. Важливим є пошук причин та чинників регіональних урбанізаційних процесів, аналіз моделей просторового розвитку регіонів; вивчення особливостей урбанізаційних процесів у європейських країнах, порівняння із українськими реаліями, що буде висвітлено в подальших дослідженнях.

Література

1. Венгрин, Д. В. Применение правила "ранг-размер" для исследования расселения Украины и Белоруссии / Д. В. Венгрин // Демографические риски XXI века : (к Международному дню народонаселения) (г. Минск, 13 мая 2016 г.). – Минск : Белсэкс, 2016. – С. 28-30.
2. Венгрин, Д. В. Суспільно-географічні особливості урбанізації в регіонах України / Д. В. Венгрин // Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» : Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 29. – С. 19-22.
3. Венгрин, Д. В. Урбанізаційні процеси в Україні / Д. В. Венгрин // Регіон – 2017 : суспільно-географічні аспекти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 квітня 2017 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – С. 162-165.
4. Дмитрук, О. Ю. Урбанізація та екологічний туризм: теорія і практика конструктивно-географічного дослідження: посібник / О. Ю. Дмитрук. – К. : ВПЦ «Київський», 2002. – 76 с.
5. Мазур, Т. Еволюція змісту термінів «метрополізація», «метрополія», «метрополізований ареал», «метрополізований простір» в контексті урбанізаційних процесів XX – початку XXI століть / Т. Мазур, С. Король // Вісник Нац. Ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – №675. – С. 28–33.
6. Мезенцев, К. Розвиток урбаністичних досліджень в Україні: внесок вітчизняних вчених / К. Мезенцев, Я. Олійник, М. Пістун / За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої ; Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія. – К. : Видавництво «Фенікс», 2017. – С. 7-44.
7. Мезенцев, К. Тестування моделі диференціальної урбанізації в країні / К. Мезенцев, О. Гаврилук // Збірник наукових праць. – Київ, 2015. – Вип. 73. – С. 15-26.
8. Мезенцев, К. В. Регіональний розвиток в Україні: суспільно- просторова нерівність і поляризація: монографія / К. В. Мезенцев, Г. П. Підгрушній, Н. І. Мезенцева. – К. : ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 132 с.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Підгрушній, Г. П. Формування системи полюсів зростання в Україні як передумова її переходу до моделі поліцентричного просторового розвитку / Г. П. Підгрушній // Український географічний журнал. – 2017. – № 1. – С. 48-54.

11. Сегіда, К. Ю. Групування областей України за правилом «ранг-розмір» / К. Ю. Сегіда, Д. В. Венгрин // *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали III Міжнар. наук. практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15-16 грудня 2015 р.)*. – 2015. – С. 116-121.
12. Сегіда, К. Ю. Дослідження міського розселення за правилом "ранг- розмір" (на прикладі Кіровоградської, Закарпатської та Одеської областей) / К. Ю. Сегіда, Д. В. Венгрин // *Регіон – 2016: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14-15 квітня 2016 р.)*. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2016. – С. 93-96.
13. Сегіда, К. Ю. Особливості процесів урбанізації в Харківській області / К. Ю. Сегіда, Д. В. Венгрин // *Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 вересня 2017 р.)*. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2017. – С. 143-145.
14. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія / За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. – К. : Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с.
15. Шабашова, Л. Ю. Зміни в ієрархічній структурі великих міст України / Л. Ю. Шабашова // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 4: Географія і сучасність: збірник наукових трудов; М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2014. – Вип. 20(32). – С. 106-111.

УДК 911.52

В. П. Воровка, к. геогр. н., доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ У ПРИБЕРЕЖНІЙ СМУЗІ АЗОВСЬКОГО МОРЯ

У статті зроблений огляд існуючої системи природокористування в українській частині Приазов'я та реалізованих проєктів в рамках її оптимізації, окреслені напрями оптимізації природокористування у прибережній смузі Азовського моря. Проаналізований вплив природних та антропогенних чинників, який необхідно враховувати при оптимізації системи управління прибережною смугою Азовського моря. Природні чинники (річковий стік, гравітаційні процеси, особливості циркуляції атмосфери та вітрового режиму, мікрокліматичні особливості, чередування ділянок з абразійними та акумулятивними типами берегів, швидкість берегової абразії, гідрологічні та гідрохімічні особливості прибережних вод моря та ін.) разом з антропогенними (рекреація, рибальство, судноплавство, вітрова електроенергетика, забруднення атмосфери, води і ґрунту промисловими і побутовими відходами та викидами) формують складну систему взаємодій, ігнорування яких не дасть бажаного результату в управлінні.

Систему управлінських заходів запропоновано формувати в ландшафтних межах Приазовської парадинамічної ландшафтної системи (ПДЛС), яка об'єднує взаємодіючі на основі контрастності акваторіальну (смуга моря до ізобати 10 м) і територіальну (смуга суші, обмежена лінією водозбору) складові з центром їх взаємодії у прибойній смузі. Сформульований перелік заходів, спрямованих на оптимізацію природокористування і підтримання належного стану середовища в межах Приазовської ПДЛС.

Ключові слова: прибережна смуга моря, прибойна смуга, парадинамічна ландшафтна система, оптимізація природокористування, управління природокористуванням, контрастні середовища, взаємодія.

В. П. Воровка. ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕМ В ПРИБРЕЖНОЙ ПОЛОСЕ АЗОВСКОГО МОРЯ. В статье осуществлен обзор существующей системы природопользования в пределах украинской части Приазовья и реализованных проєктов в рамках ее оптимизации. Обозначены главные направления оптимизации природопользования в прибрежной полосе Азовского моря. Определены природные и антропогенные факторы, которые не обходимо учитывать при оптимизации системы управления природопользованием в прибрежной полосе Азовского моря. Естественные факторы (речной сток, гравитационные процессы, особенности атмосферной циркуляции и ветрового режима, микроклиматические особенности, чередование разных типов берегов, скорость береговой абразии, гидрологические и гидрохимические свойства воды и пр.) совместно с антропогенными (рекреация, рыболовство, ветровая энергетика, морской транспорт, загрязнение атмосферы, воды и почв промышленными и бытовыми отходами и выбросами) формируют сложную систему взаимодействий, игнорирование которых не даст желаемого результата в управлении.

Систему управленческих мероприятий предлагается формировать в ландшафтных границах Приазовской парадинамической ландшафтної системи (ПДЛС), целостность которой представлена взаимодействующими на основе контрастности акваториальной (полоса моря от линии берега до изобаты 10 м) и территориальной (полоса суші, ограниченная линиями берега и водосбора) составляющими с центром их взаимодействия в прибойной полосе. Сформулирован перечень управленческих мероприятий, направленных на оптимизацию природопользования и поддержания необходимого состояния среды в пределах Приазовской ПДЛС.

Ключевые слова: прибережна полоса моря, прибойная полоса, парадинамическая ландшафтная система, оптимизация природопользования, управление природопользованием, контрастность сред, взаимодействие.

Постановка проблеми. Світовою спільною визнана доцільність і необхідність комплексного управління прибережними морськими смугами для сталого розвитку. Його керівні принципи, основні підходи та алгоритми науково обґрунтовані, сформульовані і викладені у резолюціях

багатьох світових форумів з проблем стану довкілля, зокрема на конференції з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). У 1999 році Радою Європи прийнятий модельний Закон про стійке управління прибережними зонами. Комплексний характер управління поясню-